

Täysistunto

Keskiviikko 11.11.2020 klo 14.00—20.56

15. Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomus Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2019

Kertomus K 5/2020 vp

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 15. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään ulkoasiainvaliokuntaan. Esittelypuheenvuoron pitää edustaja Kiljunen, Kimmo.

Keskustelu

18.50 **Kimmo Kiljunen sd** (esittelypuheenvuoro): Voiko sen pitää tuolta pöntöstä? [Puhemies: Kyllä voi!] Kuinka monta minuuttia?

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Esittelypuheenvuorot ovat 10 minuuttia.

10 minuuttia?

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kyllä. Saa pitää lyhyemmänkin, jos onnistuu.

Ymmärsin puhemiehen vihjeen, ja edustaja Koskisenkaan, jos hän nousi, ei tarvitse poistua, ei tule 10 minuutin puheenvuoroa.

Arvoisa puhemies! Tämä Euroopan neuvoston valtuuskunnan vuosikertomus vuodelta 2019 piti esitellä jo tässä kesällä, ja tämä on vain lykkääntynyt, lykkääntynyt ja lykkääntynyt tämän koronan vuoksi. Nyt se jäi tähän iltaistuntoon tässä yhteydessä tehtäväksi. Kannattaa huomioida, että tämä vuosi 2019 oli vedenjakajavuosi useassakin eri merkityksessä Euroopan neuvostolle ja myöskin vedenjakajavuosi suhteessa Suomen valtuuskuntaan, eli minä esittelen tätä vuosikertomusta siitä lähtökohdasta, että en ollut Suomen valtuuskunnan puheenjohtajana vuoden 2019 alkupuolella. Eduskuntavaalimme täällä muuttivat meidän delegaatiomme kokoonpanon. Siltä osin Maria Guzenina johti valtuuskuntaa alkuvuodesta 2019, ja sitten siitä eteenpäin meillä on eduskuntavaalien jälkeen ollut uusi valtuuskunta.

Sikäli merkittävä oli myöskin vuoden 2019 alkupuoli. Se huomioi sen, että Suomi juhlisti omaa 30-vuotista Euroopan neuvoston jäsenyyttään sillä, että tasavallan presidentti Sauli Niinistö osallistui ministerikomitean kokoukseen Strasbourgissa ja juhlisti siinä mielessä Suomea läsnäolollaan. Suomella oli puheenjohtajuus Euroopan neuvostossa, ja täytyy sanoa, että Suomen toimet olivat ratkaisevan tärkeitä — isossa roolissa oli myöskin silloinen ulkoministeri Timo Soini — siinä, että Euroopan neuvosto ikään kuin päivittyi suh-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 143/2020 vp

teessa osallistujapohjaan, ennen kaikkea siinä suhteessa, että Venäjä palasi parlamentaarisen yleiskokouksen toimintaan mukaan. Sen valtakirjat hyväksyttiin pitkälti sen kompromissiprosessin kautta, jossa Suomella oli aktiivinen ja merkittävä rooli.

Euroopan neuvosto, arvoisa puhemies, on luonteeltaan näistä kansainvälisistä eurooppalaisista järjestöistä omanlaisensa. Se on ikään kuin oma parlamentti. Me, jotka olemme uusina menneet sinne Euroopan neuvostoon, saamme vain hämmästellä, että me olemme kahden parlamentin jäseniä, ellemme kolmen, jos katsotaan kunnanvaltuustot eräänlaisiksi edustuksellisen demokratian elimiksi. Mutta Euroopan neuvosto on täysi parlamentti, ja se sitookin meitä vähän samalla tavalla kuin tämä eduskuntatyö komitealaitoksineen, monitorointitehtävineen ja jatkuvine yhteydenpitoineen. Tässä suhteessa se on luonteeltaan erilainen kuin nämä muut kansainväliset järjestöt, joissa myöskin on parlamentaarinen siivekkeensä, esimerkiksi Etyj, Pohjoismaiden neuvosto, YK ja IPU ja niin edelleen, missä on näitä — YK:ssa ei ole parlamentaarista siivekettä, mutta IPU tavallaan edustaa koko kansainvälistä yhteisöä, parlamentteja.

Euroopan neuvoston rooli on myöskin siinä mielessä, että se on normeja säätävä, se on normatiivinen elin. Me luomme ihmisoikeuskoodistoa ja siihen liittyen seurantajärjestelmää ihmisoikeussopimukselle, joka on Euroopan tasolla hyväksytty. Tässä suhteessa se on niin sanotulla pehmeällä turvallisuuden osa-alueella. Täällä muun muassa Suomen Etyjin valtuuskunnan varapuheenjohtaja Johannes Koskinen istuu salissa, näen sen. Hän hyvin selkeästi tietää myöskin sen eron, mikä Euroopan neuvostolla ja Etyjillä, Ety-järjestöllä on. Etyj vastaa enemmän nimenomaan tästä kovasta turvallisuudesta — tänään sitä keskustelua on täällä käyty — kun taas tämän Euroopan neuvoston rooli on nimenomaan ihmisoikeussopimusten seuranta, Euroopan ihmisoikeussopimuksen seuranta. Siellä on myöskin ihmisoikeustuomioistuimien, johon myöskin suomalaiset voivat valittaa, ja valittavatkin, jos kokevat, että ihmisoikeudesta on kyse, jos on jotakin valittamista suhteessa niihin ihmisoikeuskäytäntöihin, toimintoihin Suomessa. Tämä elin on myöskin keskeisesti puolustamassa demokratiaa, on vahvasti vaaliseurannassa mukana. Myöskin Etyj-parlamentaarikot ovat samassa työssä mukana. Ja kolmantena elementtinä on laajasti myöskin oikeusvaltioprintsiippi. Nämä ovat ne kolme isoa aksioomaa, tehtäväkenttää, joissa Euroopan neuvosto toimii.

Järjestöllä on säännönmukainen monitorointitehtävä myöskin monien jäsenmaidensa osalta koskien niiden jäsenyysehtojen täyttämistä, mukaan lukien kun Venäjä tuli takaisin tähän parlamentaarisen yleiskokouksen toimintaan, niin välittömästi käynnistettiin myöskin monitorointitoimet, joilla seurataan, että Venäjä myöskin noudattaa niitä ihmisoikeus-sitoumuksia, joihin se on liittynyt silloin, kun se on tullut mukaan Euroopan neuvoston toimintaan.

Hyvä on myöskin muistaa, kun tästä käytiin laaja debatti myöskin Euroopan neuvoston sisällä, pitääkö Venäjän valtakirjat hyväksyä: Ne poistettiin sen vuoksi, että Krimin laitton miehitys toteutui, ja käytiin pitkä keskustelu siitä, voidaanko tällaisia sanktiotoimia, joita Euroopan neuvosto käynnisti Venäjän suuntaan, ja halutaanko niitä ylläpitää ja jatkaa, ja todettiin, että kysymys ei ole vain Venäjän sanktioimisesta vaan siitä, että jos Venäjän valtuuskunta pidetään ulkona Euroopan neuvostosta, on seurauksena hyvin nopeasti se, että Venäjä vetäytyy koko järjestöstä, ja silloin ollaan siinä tilanteessa, että me emme ainoastaan sanktioi, eristä Venäjää Euroopan ihmisoikeussopimusjärjestelmän sisältä vaan me nimenomaan eristämme Venäjän kansalaiset, eli kansalaiset eristyvät. 23 prosenttia valituksista, joita Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen tulee jäsenvaltioista, tulee Venäjäl-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 143/2020 vp

tä. Se on kaikkein suurin. Ei vain sen vuoksi, että Venäjällä ihmisoikeusloukkauksia olisi enemmän, tietysti väen populaatio on myöskin suuri — Venäjä on vain kahdeksanneksi suurin, jos suhteutamme väkilukuun sen. Mutta 23 prosenttia joka tapauksessa sieltä tulee, seuraavaksi eniten tulee Turkista, ja sitten tulee Ukrainasta. Nämä ovat ne maat, joista eniten tulee näitä ihmisoikeusvalituksia. Ja jos Venäjä olisi vetäytynyt kokonaan järjestöstä ulos, niin 13 000 valitusta, jotka ihmisoikeustuomioistuimessa tälläkin hetkellä ovat käsittelyssä Venäjältä — nämä kansalaiset olisivat vailla tätä vetoamisväylää, joka heillä on käytettävissään tavallaan yli Venäjän oman suvereniteetin suhteessa näihin ihmisoikeuksiin, jotka ovat asia, jotka eivät kunnioita kansallisvaltioiden rajoja.

Tämä oli iso ratkaisu. Se on näkynyt sitten tuolla parlamentaarisen yleiskokouksen debattissa. Meillä on syntynyt vähän semmoinen vastakkainasettelu siellä, että siellä ovat nämä niin sanotut moderaatit maat — puhemies, Suomi kuuluu niiden joukkoon, me pyrimme sovitteluun näitä ristiriitoja, meistä on tärkeämpää, että niin sanotut riitelevät osapuolet ovat salissa ja me käymme keskustelun siellä, eikä niinkään, että jätämme jotkut salin ulkopuolelle, josta sitten rikotaan ikkunoita tarpeen mukaan, ja yhä enemmän tilanne kärjistyy. Siellä on ryhmittynyt tietty ryhmä maita, valtuuskuntia, jotka ovat sitten toista mieltä tässä ja ovat tiukkoja ennen kaikkea suhteessa tietysti tässä tapauksessa mainittuun maahan eli Venäjään, ja tämä jakaa koko ajan sitä tilaa Euroopan neuvostossa, ja siinä mielessä, lainausmerkeissä, tällainen valtapolitiikka, eurooppalainen suurvaltapolitiikka, näyttäytyy meidänkin työssämme.

Euroopan neuvoston toiminnassa vuonna 2019 oli tärkeää myöskin se, että meillä oli myöskin pääsihteerin valintaprosessi käynnissä, ja seurauksena olikin se, että Kroatian entinen ulkoministeri Marija Burić valittiin neuvoston pääsihteeriksi, ja sitten tässä on ollut muitakin näitä valintaprosesseja. Suomalaisista Euroopan neuvoston valtuuskunnan jäsenistä edustaja Inka Hopsu on aktiivisesti mukana, hän on raportöörinä koskien teemaa, jossa on — ja hän varmaan omassa puheenvuorossaan vielä käsittelee sitä — nuoret rauhantyössä, rauhankäytännöissä, turvallisuus ja nuoret -teemalla.

Itselläni on kaksikin tällaista raportööri tehtävää, jotka ovat itse asiassa se tärkein muoto, jossa me Euroopan neuvoston edustajat voimme antaa panoksemme. Seuraan Armenian tilannetta, olen Armenia-raportööri, ja täytyy, arvoisa puhemies, sanoa, että ollaan hiukan tiukassa paikassa nyt koko ajan, käytännössä päivittäin olen Jerevaniin yhteydessä ja asiantuntijoihin, jotka käyvät läpi, myöskin Bakuun. Ollaan käyty keskustelua siitä, mikä tämä kriisi on, ja ehkä kaikkein onnellisinta on sanoa, että tämä Nagorno-Karabahin kriisi onneksi on päättynyt, tuo julkea sota, vaikea sotatilanne siellä. Kriisi, joka on ollut jäätyneenä konfliktina jo lähes 30 vuotta, on nyt saatu ratkaistua sillä tavalla, että nyt on ainakin aselepo, ja kun katsoo sitä karttaa ja niitä ratkaisuja, joiden yksityiskohtiin en nyt tässä puheessani teille mene, niin tuntuu siltä, että tuon ratkaisun olisi voinut Minskin prosessin kautta myöskin hoitaa. Se on se Venäjän, Ranskan, Yhdysvaltojen vetämä, Etyjin puitteissa toimiva prosessi, jossa on pyritty löytämään ratkaisua. Se olisi pitänyt löytää sieltä ilman tätä verenvuodatusta, jossa parisentuhatta ihmistä ainakin on kuollut, ja vaikeasti tämä kriisi on repeytynyt.

Toinen iso teema, jossa itse olen mukana: Minut on nimetty Valko-Venäjä-raportööriksi poliittisen komitean puolelta, ja se on poikkeuksellisen haasteellinen ja vaikea tilanne, siinä on ideana nimenomaan tukea poliittista dialogia Valko-Venäjän sisällä. Ajatuksena on tällainen ”inclusive national political process in Belarus”, jossa ideana on se, että pyritään eri osapuolet saattamaan yhteiseen keskusteluun vaalilainsäädännön uudistamiseksi.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 143/2020 vp

si, perustuslakiuudistuksen toteuttamiseksi ja viime kädessä tietysti vaalien järjestämiseksi, on kysymys presidentinvaaleista, parlamenttivaaleista ja laajemmasta toiminnasta. Eli siinä suhteessa tässä ollaan hyvin, hyvin herkässä ja vaikeassa tilanteessa, ja myöskin tässä salissa on puhuttu Valko-Venäjän ihmisoikeusloukkauksista ja vaaliväärennöksestä, joka on aidosti vaaliväärennös, että pyrittäisiin pääsemään irti siitä.

Arvoisa puhemies! Minä pelkään, että minä käytin lähes sen 10 minuuttia, mutta jotta se ei mene täyteen, niin lopetan tähän. — Kiitokset.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kiitoksia, edustaja Kiljunen. — Äsken mainittu edustaja Hopsu seuraavana.

19.00 Inka Hopsu vihr: Arvoisa puhemies! Tänään aiemmin keskusteltiin jo ulko- ja turvallisuuspolitiikasta ja nostettiin ja korostettiin monenkeskisen yhteistyön tärkeyttä. Pienenä valtiona yhteistyön tärkeys korostuu, ja aktiivisella vaikuttamisella voimme olla koamme suurempia. Monenkeskisen yhteistyön yhtenä tärkeimpänä tavoitteena on saattaa valtiot — monesti myös globaalit ja alueelliset suurvallat — saman pöydän ääreen ja pyrkiä löytämään poliittisen yhteistyön kautta ratkaisuja kimurantteihin kysymyksiin ja konflikteihin, kuten edustaja Kiljunen äsken jo kertoi. Euroopan vanhin ja laajin monenkeskisen yhteistyön foorumeista on poliittinen yhteistyö- ja ihmisoikeusjärjestö Euroopan neuvosto, joka tuo yhteen 47 jäsenvaltiota. Euroopan neuvoston yksi keskeisimmistä tehtävistä on ihmisoikeuksien ja rauhan edistäminen.

Olen viimeisen kuluvan vuoden aikana saanut vastuulleni Euroopan neuvoston kulttuurikomitean raportoijan roolin. Raporttini keskittyy, kuten jo mainittiin, nuorten rooliin konfliktien ehkäisyssä ja ratkaisijoina.

Tällä hetkellä monet nuoret toimivat ruohonjuuritasolla, mikä on hienoa. Yrittäessään päästä kiinni poliittiseen vaikuttamiseen nuoret kuitenkin kohtaavat monenlaisia esteitä, joita ovat esimerkiksi tunnustuksen, tuen ja rahoituksen puute. Se saattaa ajaa nuoret etsimään vaihtoehtoisia vaikutuskanavia tai huonossa tapauksessa radikalisoitumaan. Silloin nuorista jää kuva ongelmantekijöinä sen sijaan, että arvostettaisiin ja hyödynnettäisiin heidän panostaan yhteiskuntien vahvistamiseksi.

Rauha ja turvallisuus sisältävät myös positiivisen vision vapaista ja demokraattisista yhteiskunnista, joissa pyritään parantamaan sosiaalista, poliittista ja rakenteellista tasa-arvoa. Kyse on myös koulutusmahdollisuuksista ja -oikeudesta ja polusta säälliseen toimeentuloon. Konfliktialueiden nuorten ottaminen mukaan rauhanprosesseihin on tärkeää, mutta nuoret on nähtävä luonnollisena osana päätöksentekoa kaikkialla, myös meillä täällä Suomessa.

Suomi on tällä hetkellä ainoa Euroopan maa, joka on laatimassa kansallista toimintaohjelmaa YK:n päätöslauselman 2250 eli ”Nuoret, rauha ja turvallisuus” pohjalta. Euroopan neuvostossa kannustinkin — taisi olla viime viikon kokouksessa — muita eurooppalaisia kansanedustajia viemään hallituksilleen viestiä kansallisten toimintaohjelmien laatimisen tärkeydestä. Hyvä malli on tarjolla esimerkiksi Naiset, rauha ja turvallisuus -ohjelmissa, joita huomattavasti useampi maa on jo tehnyt. Tärkeää on tehdä tämä kansallisten ohjelmien laatiminen yhdessä nuorten kanssa.

Oli kyseessä sitten aseellinen konflikti tai kiihtyvän ilmastonmuutoksen vaikutukset kehittyvien maiden yhteiskuntiin, on meidän kuunneltava nuoria, annettava heille ääni, jotta

Pöytäkirjan asiakohta PTK 143/2020 vp

voimme jättää tuleville sukupolville paremmat edellytykset hyvään elämään. Näin saavutetaan myös kestävää ja pysyvämpää rauhaa.

Arvoisa puhemies! Euroopan neuvoston keskusteluissa on viime vuosina noussut esille internetin ja sosiaalisen median vaikutus demokratiakehitykseen. Olen korostanut sekä verkon mahdollisuuksia että uhkia. Internet on helpottanut ihmisten tiedonsaantia ja antanut avaimet kehittää demokratiaa uudenlaisen osallistumisen ja vaikuttamisen kautta. Verkossa tahallisesti levitettävä, tutkittuun tietoon pohjaamaton sisältö on kuitenkin samalla myös riski demokratialle, jos äänestäjien tietoinen harhaan johtaminen vaikuttaa vaalien ja kansanäänestysten tuloksiin. Datasta sanotaankin tulleen uuden kullan, eikä netin käyttäjä välttämättä tiedä, millaisia algoritmeilla hänelle näytettävä sisältö valitaan. Näkökulmat polarisoituvat, valvetuneemmatkaan kuluttajat eivät ole suojassa tältä tai maksulliselta markkinointiviestinnältä. Kyky kriittiseen ajatteluun ja kyky erottaa erilaisia tekstejä toisistaan on tullut yhä tärkeämmäksi. Medialukutaidon merkitys kansalaistaitona on vuosi vuodelta kasvanut, ja olenkin tätä korostanut Euroopan neuvoston työssä ja ehdottanut, että medialukutaito kuuluisi vahvasti kaikkien eurooppalaisten koulujen opetussuunnitelmiin ja opetussisältöön. Tässäkin meillä voi Suomena olla paljon annettavaa.

Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunta on viimeisen vuoden ajan pitänyt esillä ihmisoikeuksien, sananvapauden, oikeusvaltion ja demokratian tärkeyttä. Tämä on ensiarvoista, sillä Eurooppa ei ole edistyksestään huolimatta ihmisoikeusloukkauksista tai autoritäärisyydestä vapaa alue. Valko-Venäjän kansannousu, Itä-Ukrainan konflikti ja Krimin laiton liittäminen sekä yksilöiden ja perus- ja ihmisoikeuksien rajoitukset monissa maissa kuvaavat vakavaa tilannetta, johon on yhteistyön kautta pyrittävä löytämään ratkaisuja.

70 vuotta sitten Euroopan neuvoston puitteissa laadittiin yksi maanosan tärkeimmistä sopimuksista, Euroopan ihmisoikeussopimus. Vaikka 70 vuodessa olemme tulleet pitkän matkan, ovat sekä sopimus että Euroopan neuvoston ja sen ihmisoikeustuomioistuimen rooli äärimmäisen ajankohtaisia ja tärkeitä myös tänään.

19.06 Kimmo Kiljunen sd: Arvoisa puhemies! Hieman vielä jatkaisin tuosta teemasta, minkä edustaja Hopsu nosti tässä esille, eli tästä monenkeskisen yhteistyön merkityksestä. Euroopan neuvosto jo elimenä on juuri sitä, mitä hän sanoi, Euroopan laajin ihmisoikeusjärjestö. Euroopan neuvostossa on 47 jäsenmaata, ja on hyvä tunnistaa, että yksi sieltä puuttuu ja se, joka sieltä puuttuu, on Valko-Venäjä, se juuri, josta me tässä hetki sitten puhuimme. Valko-Venäjällä on moniakin syitä, miksi se ei ole siellä jäsenenä, mutta se keskeisin kriteeri, mikä on Euroopan neuvoston peruslähdekohtana, on se, että siellä Euroopan ihmisoikeussopimuksen ydinartikla on elämän suojeleminen ja kuolemantuomioiden kieltäminen. Valko-Venäjä on ainoa Euroopan maa, jossa kuolemantuomiot ovat edelleen sallittuja, ja se on yksi keskeinen tekijä, minkä takia Valko-Venäjä ei kykene olemaan Euroopan neuvoston jäsenenä.

Arvoisa puhemies! Tällä on sikäli merkitystä, joka liittyy tähän laajempaan keskusteluun, jota me olemme tänään käyneet laajasta turvallisuudesta, myöskin Euroopan unionista, että Euroopan unionin jäsenyys edellyttää Euroopan ihmisoikeussopimukseen mukaan menoa, ja sen vuoksi Euroopan unionin yhdessäkään jäsenvaltiossa ei voi olla kuolemanrangaistusta käytössä. Ja tämä on tärkeä huomioda, että kun me puhumme tästä yhteisestä arvoperustasta, millä me rakennamme tätä maailmaa, niin me voimme hyvin nopeasti luetella ne maat, joissa kuolemantuomiot ovat vielä käytössä ja jotka eivät jaa näitä yhteisiä

Pöytäkirjan asiakohta PTK 143/2020 vp

eurooppalaisia arvoja. On tärkeää tunnistaa se, että kun me puhumme Euroopan neuvostosta, niin tämä on yksi avainseikka.

Lisäksi, arvoisa puhemies, haluan vain curiositeettina tähän lopuksi sanoa sen, että me kaikki tunnistamme Euroopan unionin lipun, eikö niin? Sininen lippu, 12 keltaista tähteä kauniissa symmetrisessä ympyrässä. Tämä Euroopan unionin lippu on ”varastettu” Euroopan neuvostolta. Se on alun pitäen Euroopan neuvoston lippu ja tunnus, jonka sitten aikanaan Euroopan unioni on ottanut käyttöönsä. Nyt se on yhteinen eurooppalainen tunnus kaiken kaikkiaan. Tämä kertoo vain sen läheisyyden, mikä Euroopan neuvostolla on suhteessa Euroopan unionin toimintaan, jossa Suomi on tietysti aktiivisena jäsenenä myöskin mukana.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin ulkoasiainvaliokuntaan.